

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo

**PRAVNA UREDITEV USTAVNEGA SODIŠČA
REPUBLIKE SLOVENIJE**

Tina Zavrl

Ljubljana, november 2015

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

DIPLOMSKO DELO

**PРАВNA UREDITEV USTAVNEGA SODIŠČA
REPUBLIKE SLOVENIJE**

Kandidatka: Tina Zavrl
Vpisna številka: 04035574
Študijski program: Visokošolski strokovni študijski program Uprava I. stopnja
Mentor: izr. prof. dr. Rudi Kocjančič

Ljubljana, november 2015

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Podpisana Tina Zavrl, študentka visokošolskega strokovnega študijskega programa Uprava I. stopnja, z vpisno številko 04035574, sem avtorica diplomskega dela z naslovom: »Pravna ureditev Ustavnega sodišča Republike Slovenije«.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je priloženo delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbela, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo, in sem to tudi jasno zapisala v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerimi so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorski in sorodnih pravicah, Uradni list RS, št. 21/95), kršitev pa se sankcionira tudi z ukrepi po pravilih Univerze v Ljubljani in Fakultete za upravo;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za upravo;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega ALI magistrskega dela ter soglašam z objavo dela v zbirki »Dela FU«.

Diplomsko delo je lektorirala: Urška Petek, profesorica geografije in slovenščine

Ljubljana, 23. 11. 2015

Podpis avtorice:

POVZETEK

V diplomskem delu sem najprej predstavila vlogo in pomen človekovih pravic, še posebej izčrpno sem predstavila pravno varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

Vrh pravnega varstva pravic in svoboščin je vsekakor ustavno sodno varstvo. Ustavno sodišče je po svoji vlogi eden od najpomembnejših državnih organov, še zlasti v državi, ki je opredeljena kot demokratična in pravna.

Poleg ustavne in zakonske ureditve Ustavnega sodišča, sem predstavila tudi delovanje sodišča. Prikaz prakse tega sodišča je ena izmed pomembnejših sestavin mojega dela. Poznavanje pravne ureditve in prakse delovanja ustavnega sodišča je pomembno tako za državljansko razumevanje tega področja kot tudi za poznavanje naše ustavne in zakonske ureditve.

Poznavanje tega področja je tudi eden izmed temeljnih pogojev za poznavanje drugih predmetov in vsebin pri morebitnem nadaljevanju študija kot tudi pri neposredni zaposlitvi.

Ključne besede: Ustava, Ustavno sodstvo, Ustavno sodišče

SUMMARY

LEGAL REGULATION OF CONSTITUTIONAL COURT OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA

In my dissertation I firstly presented role and meaning of human rights, especially exhaustively I presented legal protection of human rights and fundamental freedoms. On the top of the legal protection of rights and liberties is definitely constitutional court protection. Constitutional court is by its role one of the most important state bodies, especially in a state that is defined as democratic and legal.

Beside constitutional and legal regulation of constitutional court I also presented activity of the court. Representation of courts practice is one of the essential components of my dissertation. Knowing legal regulation and practice of activity of constitutional court is important for civil understanding of this field and also for the familiarity of our constitutional and legal order.

Knowledge of this field is also one of basic terms for the insight into other subjects and contents in eventual study continuation or with direct employment.

Key words: Constitution, Constitutional jurisdiction, Constitutional Court

KAZALO

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA	iii
POVZETEK	v
SUMMARY	vi
KAZALO	vii
KAZALO PONAZORITEV	viii
KAZALO SLIK	viii
SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV	ix
1 UVOD	1
2 NASTANEK IN RAZVOJ USTAVNEGA SODIŠČA	2
2.1 SPLOŠNA OPREDELITEV USTAVNEGA SODSTVA	2
2.2 ZVEZNO IN REPUBLIŠKO USTAVNO SODIŠČE V LETIH 1963–1991	3
3 VZPOSTAVITEV SLOVENIJE KOT SAMOSTOJNE DRŽAVE	5
3.1 PLEBISCIT O SAMOSTOJNOSTI IN NEODVISNOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE	6
3.2 TEMELJNA USTAVNA LISTINA O SAMOSTOJNOSTI IN NEODVISNOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE	9
3.3 SPREJEM USTAVE REPUBLIKE SLOVENIJE	10
4 USTAVNA UREDITEV USTAVNEGA SODIŠČA	12
4.1 OBLIKOVANJE IN SESTAVA USTAVNEGA SODIŠČA	13
4.2 PRISTOJNOSTI USTAVNEGA SODIŠČA	17
5 ZAKONSKA UREDITEV USTAVNEGA SODIŠČA	20
5.1 ZAKON O USTAVNEM SODIŠČU	20
5.2 POSLOVNIK O DELU USTAVNEGA SODIŠČA	22
6 PRAVNA UREDITEV IN ODLOČANJE USTAVNEGA SODIŠČA	25
6.1 SEJE IN POSTOPEK ODLOČANJA	28
6.2 ODLOČBE IN SKLEPI USTAVNEGA SODIŠČA	29
6.3 OBJAVA ODLOČITEV	30
7 ZAKLJUČEK	32
LITERATURA IN VIRI	33

KAZALO PONAŽORITEV

KAZALO SLIK

Slika 1: Skupščina SFRJ in drugi organi federacije	4
Slika 2: Majniška deklaracija.....	5
Slika 3: Glasovnica na plebiscitu 23. 12. 1990	7
Slika 4: Sedanja sestava sodnikov Ustavnega sodišča	15
Slika 5: Organizacija služb Ustavnega sodišča	16

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV

RS	Republika Slovenija
SFRJ	Socialistična federativna republika Jugoslavija
SRS	Socialistična republika Slovenija
US	Ustavno sodišče
ZUstS	Zakon o Ustavnem sodišču
ipd.	In podobno
odst.	Odstavek
oz.	Oziroma
št.	Številka
t. i.	Tako imenovano

1 UVOD

Ustavno sodišče takratne Socialistične republike Slovenije je bilo ustanovljeno leta 1963, svoje sedanje pristojnosti pa je pridobilo šele s sprejemom Ustave Republike Slovenije leta 1991. Prav zaradi tega je sodišče uvrščeno med mlajša ustavna sodišča.

V diplomskem delu se v prvem delu osredotočim predvsem na zgodovino, nastanek in razvoj tako ustavnega sodstva kot tudi samega Ustavnega sodišča v Sloveniji. Kontrola ustavnosti se je zgodovinsko izoblikovala z nastankom prvih pisanih in togih ustav. Ustava je namreč najvišji pravni akt države, s katerim morajo biti skladni vsi zakoni in ostali splošni akti.

Drugi del zajema ustanovitev samostojne države Republike Slovenije. Leta 1989 so slovenske politične stranke z Majniško deklaracijo zahtevale samostojno državo za slovenski narod. Leta 1990 je bila sprejeta Deklaracija o suverenosti Republike Slovenije, ki je določala enoletni rok za sprejetje ustave. Sledil je plebiscit 23. decembra 1990 ter pol leta kasneje, 25. junija 1991, sprejetje Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije. S tem je bila tudi uradno razglašena samostojnost in neodvisnost Republike Slovenije. Z ustanovitvijo samostojne in neodvisne Republike Slovenije pridobi Ustavno sodišče nove, vsebinsko pomembnejše pristojnosti ter postane najvišji organ sodne oblasti v državi. Pomembno pa je tudi dejstvo, da je proces oblikovanja in dograjevanja sedanjih temeljev Ustavnega sodišča trajal dalj časa, natančneje več kot tri leta – vse do aprila 1994, ko je bil uveljavljen Zakon o ustavnem sodišču.

V zadnjem delu zajamem celotno delovanje Ustavnega sodišča v Sloveniji – sestavo, pristojnosti, pravno podlago ter postopek pred ustavnim sodiščem. Postopek pred ustavnim sodiščem, njegove pristojnosti ter položaj ustavnih sodnikov določa že ustava, podrobneje pa je razčlenjeno v Zakonu o ustavnem sodišču (v nadaljevanju ZUstS). Svojo notranjo organizacijo in poslovanje Ustavno sodišče ureja s Poslovnikom Ustavnega sodišča. Po našem sistemu volitve ustavnih sodnikov potekajo v zakonodajnem telesu ob sodelovanju predsednika Republike. Ustavno sodišče je sestavljeno iz devetih ustavnih sodnikov. Za dobo devet let jih na predlog predsednika Republike izvoli Državni zbor. Po osamosvojitvi leta 1991 je bila sestava sodniškega zbora kar nekaj časa nepopolna – sodilo je namreč samo šest sodnikov vse do sredine leta 1993, ko so bili izvoljeni in so prisegli še trije novi sodniki. Od takrat naprej sodišče deluje v polni sestavi. Za ustavnega sodnika je lahko izvoljen državljan Republike Slovenije, ki je star najmanj 40 let in je pravni strokovnjak (163. člen Ustave, 9. člen ZUstS).

Diplomsko delo temelji na teoretičnem pristopu.

2 NASTANEK IN RAZVOJ USTAVNEGA SODIŠČA

Prvi elementi ustavnega sodstva so se pojavili v starem nemškem rajhu leta 1180. Sprva so se sodni organi ukvarjali predvsem s spori o pristojnostih med takratnimi oblastniki ter s kršitvami pravic. Sodna presoja ustavnosti se je pojavljala skozi vso pravno zgodovino Nemčije, vse dokler ni bila uvedena z Weimarsko Ustavo. Po tej ustavi je sodna presoja ustavnosti dobila pomen, kot ga poznamo še danes.

Z novo Ustavo leta 1920 je bilo v Avstriji ustanovljeno prvo ustavno sodišče s pristojnostjo za presojo ustavnosti zakonov. Zasluga je šla predvsem dvema avstrijskima pravnima teoretikoma, Adolfu Merklju in Hansu Kelsnu. Pred drugo sv. vojno so ustavno sodstvo uvedle še naslednje države: Češkoslovaška leta 1920, Lihtenštajn leta 1925, Grčija leta 1927, Egipt leta 1941 ter Španija leta 1931. Ustavna sodišča so nastala predvsem zaradi zaščite ustave pred zakonom (Mavčič, 2000, str. 36).

Pred letom 1963 so kontrolo ustavnosti v SFRJ opravljale družbenopolitične skupnosti. Tak način nadzora se je kasneje izkazal za precej neučinkovitega. Po besedah Mavčiča se je nadzor izvajal bolj zaradi skladnosti politike, manj pa s samo zakonitostjo aktov (Mavčič, 2000, str. 48). Z Ustavo leta 1963 pa so uvedli novo institucionalno obliko varstva ustavnosti in zakonitosti – ustavna sodišča kot samostojni organ, ki skrbijo za varstvo ustavnosti in za zakonitost ustavnih predpisov (Strobl, Kristan & Ribičič, 1978, str. 221). Z uvedbo ustavnega sodišča so na samem začetku potekale različne teoretične diskusije – stroka ni bila enotna, ali je ustavno sodišče združljivo z načelom enotnosti oblasti, ki pa je bilo v tedanjem pravnem sistemu glavno načelo. Kasneje je ustavno sodišče s svojim delovanjem dokazalo, da učinkovito prispeva k sistemu ustavnosti in zakonitosti (Mavčič, 2000, str. 48).

2.1 SPLOŠNA OPREDELITEV USTAVNEGA SODSTVA

Temeljni funkciji ustavnega sodstva sta varstvo ustavnosti in zakonitosti ter varstvo človekovih pravic in svoboščin. Z ustavnim sodstvom označujemo tako sodno kontrolo ustavnosti in zakonitosti predpisov kot tudi sodno reševanje vprašanj ustavnopravnega pomena (ustavne pritožbe, spori o pristojnosti, odgovornost najvišjih državnih funkcionarjev ipd.). V formalnem pomenu pa z ustavnim sodstvom označujemo poseben državni organ, ki opravlja izključno ustavnosodno funkcijo.

Z nastankom prvih pisanih in togih ustav je nastala tudi kontrola ustavnosti zakona. Ustava je hierarhično najvišji pravni akt države, s katerim morajo biti skladni vsi zakoni in drugi splošni pravni akti. Za zagotovitev te skladnosti pa se je pojavila potreba po ustanovitvi organa za ocenjevanje skladnosti in ukrepanje v primeru nepravilnosti oziroma neskladnosti.

Začetki sodne kontrole ustavnosti so bili znotraj rednega sodstva, kasneje je to prevzel samostojen, od preostalega sodnega sistema popolnoma neodvisen organ – ustavno sodišče (Kaučič & Grad, 2011, str. 333).

Redna sodišča rešujejo običajne sodne spore, ko gre za spor o subjektivni pravici ali obveznosti med strankami. Pri ustavnem sporu pa ima bistven pomen normativni akt, pri katerem gre za izpodbijanje oziroma oporekanje njegove usklajenosti z ustavo ali zakonom. Gre torej za ugotavljanje skladnosti nižje pravne norme z višjo pravno normo. V primerih neusklajenosti je potrebno vzpostaviti sistem za ugotavljanje in posledično odpravo neskladnosti pravni aktov. Temu sledi sankcija o izločitvi neustavnega ali nezakonitega predpisa iz pravnega reda (Rupnik, Cijan & Grafenauer, 1994, str. 294).

2.2 ZVEZNO IN REPUBLIŠKO USTAVNO SODIŠČE V LETIH 1963–1991

7. aprila 1963 je Zvezna ljudska skupščina sprejela Ustavo »Ustava Socialistične federativne republike Jugoslavije«. Prav tako so svojo Ustavo sprejele posamezne republike. Takratna Ljudska republika Slovenija je Ustavo, imenovano »Ustava Socialistične republike Slovenije«, sprejela 9. aprila 1963 (Strobl, Kristan & Ribičič, 1978, str. 78).

Veljalo je, da mora biti republiški zakon vedno v skladu z zveznim zakonom – t. i. načelo izključne prioritete zveznega zakona pred republiškim zakonom. V primeru neskladnosti se je torej vedno začasno uporabljal zvezni zakon. Kar pa se je z naslednjo sprejeto Ustavo leta 1974 spremenilo. Pravilo je bilo obrnjeno in se je v primeru neskladnosti začasno uporabljal republiški zakon (Strobl, Kristan & Ribičič, 1978, str. 211).

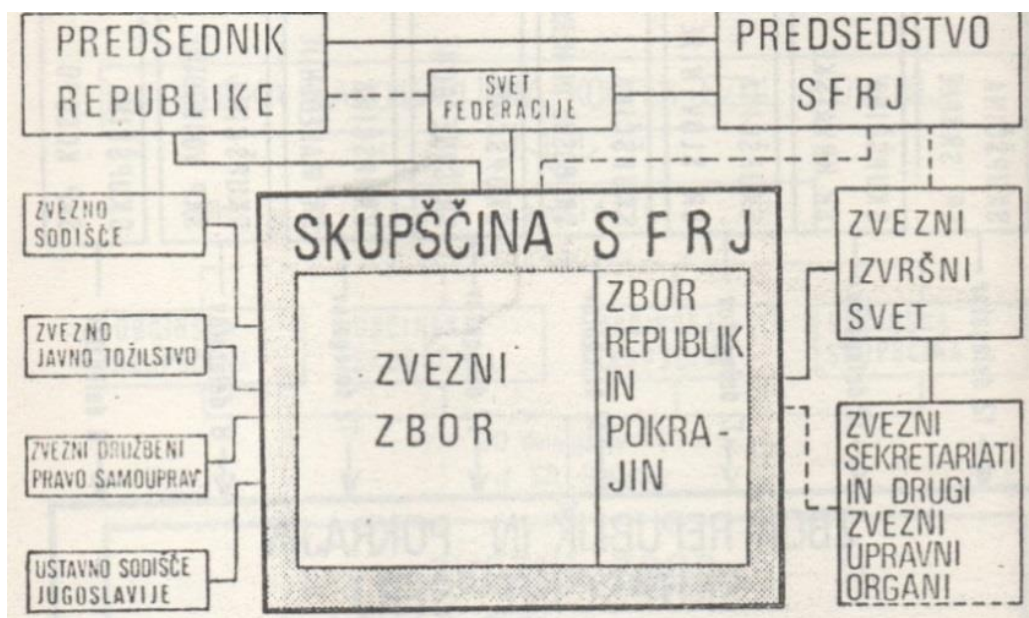
Po Ustavi leta 1963 je bilo varstvo ustavnosti zagotovljeno z novoustanovljenim Ustavnim sodiščem. Skupščina SFRJ voli predsednika in sodnike ustavnega sodišča. Predsednika in sodnike republiških ustavnih sodišč pa volijo republiške skupščine (Strobl, Kristan & Ribičič, 1978, str. 159).

5. junija 1963 so bili imenovani prvi predsednik in osem sodnikov tedanjega Ustavnega sodišča. Sodniški mandat je trajal osem let brez možnosti ponovne izvolitve. Predsednik je bil izvoljen za krajši mandat, največkrat za dobo štirih let. Sodniki so imeli poslansko imuniteto.

Mavčič navaja, da je prva ureditev ustave vsebovala celo zasnovano ustavne pritožbe. Kasneje je bilo varstvo pravic odstranjeno iz pristojnosti ustavnega sodišča, ker naj bi bila le-ta brez pravega pomena v praksi (Mavčič, 2002, str. 194).

Ureditev ustavnega sodstva iz leta 1974 prav tako urejata zvezna in republiška Ustava. Pristojnosti tedanjih ustavnih sodišč so zajemale vse sedanje t. i. »klasične« pristojnosti, niso pa poznali neposredne razveljavitve zakona, niso imeli pristojnosti za odločanje o ustavni pritožbi ter o odgovornosti predsednika republike, protiustavnosti aktov ter delovanju političnih strank, kot tudi ne ustavnosodne presoje volitev in izvedbe referendumov. Njihove pristojnosti so bile opredeljene z ustavo, podrobneje pa so njihov položaj in pristojnosti urejali še z zakoni o ustavnih sodiščih, v nekaterih republikah oz. avtonomnih pokrajinah pa celo s poslovniki (Mavčič, 2000, str. 49).

Slika 1: Skupščina SFRJ in drugi organi federacije

Vir: Strobl, Kristan & Ribičič (1978, str. 360)

Ustavno sodišče varuje ustavnost in zakonitost ustave v razmerju z drugimi splošnimi pravnimi akti. Za primer neuskkljenosti ustava določa poseben postopek. Dokler se ne zagotovi ustavnost oz. zakonitost nekega akta, je predvidena začasna veljavnost splošnih pravnih aktov. Ko gre za neuskkljenost ustavnosti in zakonitosti med zveznim in republiškim zakonom, mora za odpravo le-teh poskrbeti skupščina. Skupščina je imela namreč položaj najvišjega organa oblasti, zato ustavno sodišče ni imeli pristojnosti neposredno razveljavljati zakone. Lahko pa razveljavi ali odpravi druge predpise in splošne akte (Strobl, Kristan & Ribičič, 1978, str. 211).

3 VZPOSTAVITEV SLOVENIJE KOT SAMOSTOJNE DRŽAVE

Kot navaja Rupnik (Rupnik, Cijan & Grafenauer, 1996, str. 19), je v letih 1988 in 1989 prišlo do močnega nacionalnega gibanja z jasnim ciljem – samostojen položaj Republike Slovenije. Odras tega gibanja je bila Majniška deklaracija leta 1989, s katero so slovenske opozicijske politične stranke zahtevale samostojno državo za slovenski narod. Zahteve, izražene v Majniški deklaraciji, so postale temeljni program nastajajočih strank demokratične opozicije. Do prvih resnih sporov z državo je prišlo ob sprejemanju sprememb zvezne Ustave leta 1987 in 1988, kjer je bila vse bolj očitna velika želja po večji centralizaciji države. Vse bolj pa so se v Sloveniji začele pojavljati možne želje po osamosvojitvi.

Slika 2: Majniška deklaracija

Vir: Slovenska pomlad (2015)

27. septembra 1989 je Skupščina SR Slovenije sprejela 81 amandmajev k slovenski Ustavi iz leta 1974. Z ustavnimi dopolnili se je izpostavljalo suverenost naroda in ljudstva v Sloveniji in postavilo ustavne podlage za prehod v parlamentarno demokracijo. Pomembni so bili amandmaji o trajni, celoviti in neodtujljivi pravici slovenskega naroda do samoodločbe, ki vključuje tudi pravico do odcepitve, o varovanju pravic Slovenije v izrednih razmerah, o uporabi slovenskega jezika in o pravici do slovenskega jezika, o svobodi veroizpovedi, o ekonomski samostojnosti Slovenije in o finančnih obveznostih Slovenije v razmerju do organov federacije. Kasneje, marca 1990, je bilo sprejeto še 5 amandmajev, ki so utrjevala samostojni položaj Slovenije. Prišlo je do spremembe v imenu države – črtala se je beseda »socialistična«, od takrat naprej se uporablja ime Republika Slovenija.

Za nadaljnji razvoj odnosa s federacijo pa je bila v času pred osamosvojitvijo zelo pomembna sprememba oblasti, do katere je prišlo na volitvah spomladi leta 1990. Nova politična oblast (večino sedežev je dobil Demos – *Demokratska opozicija Slovenije*) se je namreč močno zavzemala za spremembo družbene ureditve in za čimprejšnjo osamosvojitve republike (Kaučič & Grad, 2008, str. 62).

2. julija 1990 je bila na seji Skupščine Republike Slovenije sprejeta Deklaracija o suverenosti države Republike Slovenije. Deklaracija je izražala politično voljo za uresničitev pravice do samoodločbe, poleg tega pa je bila z deklaracijo razglašena suverenost Republike Slovenije. Pomemben del deklaracije je tudi navedba, da politični, pravni in gospodarski sistem Republike Slovenije temelji na ustavi in zakonih Republike Slovenije – Ustava SFRJ, zvezni zakoni in drugi zvezni predpisi pa na območju Republike Slovenije veljajo le v primeru, da niso v nasprotju z Ustavo in zakoni Republike Slovenije. V njej je bila navedena tudi odločitev, da se v roku enega leta izvede postopek za sprejem nove Ustave Republike Slovenije (Rupnik, Cijan & Grafenauer, 1996, str. 21).

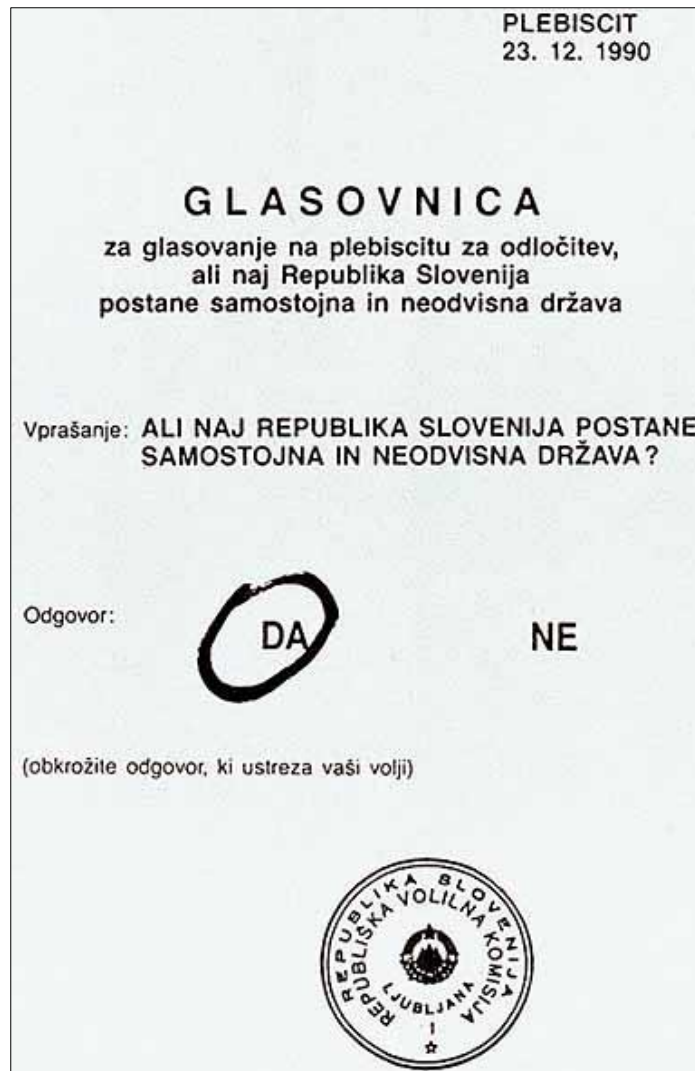
3.1 PLEBISCIT O SAMOSTOJNOSTI IN NEODVISNOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE

Po 1. svetovni vojni je Slovenija postala del Kraljevine Jugoslavije, po 2. svetovni vojni pa del Socialistične federativne republike Jugoslavije. Po več kot sedemdesetih letih bivanja v Jugoslaviji se je med Slovenci izoblikovalo soglasje za samostojno pot.

6. decembra 1990 je Skupščina Republike Slovenije sprejela Zakon o plebiscitu o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije. Poleg zakona pa je Skupščina sprejela še Razglas državljanom Republike Slovenije, s katerim so pozvali volivke in volivce k udeležbi na plebiscitu in pojasnili pomen plebiscita in odločitve za samostojno in neodvisno državo. Zakon je določal, da je odločitev za samostojno in neodvisno državo Slovenijo sprejeta, če se zanjo izreče večina vseh glasovalnih upravičencev (to so polnoletne osebe s stalnim prebivališčem v Sloveniji).

Plebiscit (latinsko *plebiscitum* – odločitev ljudstva) je bil izveden 23. decembra 1990. Zjutraj ob 7. uri so se odprla volišča po vsej državi in pred volivci je bil listek z vprašanjem: »Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?«

Slika 3: Glasovnica na plebiscitu 23. 12. 1990

Vir: 10 let samostojnosti Slovenije (2015)

Glasovanja se je udeležilo dobrih 93 odstotkov volivcev, od teh pa se je za samostojnost in neodvisnost Slovenije izreklo preko 88 odstotkov volivcev. Ljudstvo Slovenije se je torej odločilo za samostojno pot, zato je plebiscit v zgodovino države zapisan kot velik zgodovinski dogodek.

26. decembra 1990 je Skupščina Republike Slovenije na slavnostni seji vseh treh zborov razglasila izide glasovanja na plebiscitu.

Milan Kučan, predsednik takratnega predsedstva, je predstavil glavne naloge za uresničitev plebiscita:

- priprava in sprejem Ustave Republike Slovenije kot samostojne države spomladi 1991,
- oblikovanje lastnega gospodarskega sistema,
- urejanje odnosov z drugimi jugoslovanskimi republikami,
- prevzemanje pristojnosti, katerih uresničevanje je bilo preneseno na zvezne organe ter
- zavarovanje in obramba suverenosti Republike Slovenije (portal Slovenska pomlad, 2015).

»Slovenski narod se je s prepričljivo večino skoraj soglasno izrekel za samostojno državo. To je dejanje njegove volje, za katero ni nikomur odgovoren, razen samemu sebi. In sam seveda prevzema tudi vse posledice te svoje odločitve. To je akt, ki je nasledek njegovega pojmovanja in razumevanja svojega položaja v danem družbenem okolju in zgodovinskem trenutku. Je akt, ki ga lahko sprejme samo zrel narod, ki se v popolnosti zaveda svoje lastne individualnosti, ki ima odločno voljo do življenja v zavesti svojih zmogljivosti, narod, ki je sposoben in pripravljen soočiti se z izzivi časa in okolja, v katerem živi.«

(Del govora predsednika Skupščine Republike Slovenije dr. Franceta Bučarja ob razglasitvi rezultatov plebiscita.)

Plebiscitno odločitev je bilo po zakonu potrebno uresničiti v šestih mesecih – slovenska skupščina je tako morala sprejeti program dela in v šestih mesecih sprejeti ustavne in druge akte in ukrepe, potrebne za prevzem izvrševanja vseh pravic in obveznosti (Žakelj, 1990, str. 32). Po izteku tega roka je skupščina sprejela več političnih aktov, ki so jugoslovanskim oblastem predlagale sporazumno razdružitev. Žal na drugi strani ni bilo zelene pripravljenosti za sodelovanje. Februarja je bil sprejet amandma XCIX, s katerim se je država osamosvojila še na ustavni ravni. Amandma XCIX določa, da vse oblastne funkcije, tako tiste na podlagi republiške ustave kot tudi funkcije zvezne ustave, ki jih je prej opravljal federacija, sedaj prevzema republika (Kaučič & Grad, 2008, str. 63).

Februarja 1991 je bila, kot posledica odločitve volivcev za samostojno državo Slovenijo, sprejeta resolucija o predlogu za sporazumno razdružitev s SFRJ. S to resolucijo je bilo razglašeno, da se Republika Slovenija oblikuje kot samostojna in neodvisna država, ki ima na svojem ozemlju vso oblast ter je v mednarodnem pravu samostojen subjekt, državne meje nove države pa so mednarodno priznane meje SFRJ z Republiko Avstrijo, Republiko Italijo, Republiko Madžarsko ter Republiko Hrvaško (Rupnik, Cijan & Grafenauer, 1996, str. 26).

Skupščina Republike Slovenije je na podlagi plebiscitne odločitve 25. junija 1991 sprejela temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije. Dan prej, 24. junija, pa je Republika Slovenija dobila tudi svoj grb in zastavo (Kocjančič, Ribičič, Grad & Kaučič, 2006, str. 80).

Slovenija se je tako osamosvojila in postala samostojna, neodvisna država s sprejemom temeljnih osamosvojitvenih aktov v torek, 25. junija 1991.

Glavni osamosvojitveni dokumenti so bili:

- Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije,
- Ustavni zakon za izvedbo temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije,
- Deklaracija o neodvisnosti.

V skladu z ustavnim zakonom za izvedbo temeljne ustavne listine so slovenski organi prevzeli izvrševanje pravic in dolžnosti, ki so bile pred tem z Ustavo prenesene na organe SFRJ (Uradni list Republike Slovenije, 1991).

3.2 TEMELJNA USTAVNA LISTINA O SAMOSTOJNOSTI IN NEODVISNOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE

Plebiscitna odločitev ljudstva je bila temelj za sprejem ustavnega akta »Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije«, s katerim je bila Republika Slovenija razglašena za samostojno državo. Akt je bil sprejet 25. junija 1991. Gre za glavni osamosvojitveni akt in predstavlja temelj za sprejem slovenske Ustave. Grad navaja, da je republiška skupščina s sprejemom tega akta poskrbela tudi za pravnoformalno odcepitev države od jugoslovanske federacije (Grad & Kaučič, 1997, str. 71). Vsi dotedanji pozivi po sporazumni razdružitvi od SFRJ so bili namreč neuspešni. Poudarja pa tudi dejstvo, da je potrebno na temeljno ustavno listino gledati kot na izjemno pomemben zgodovinski dokument, na podlagi katerega je bila rojena nova samostojna država in s tem tudi omogočen sprejem nove ustave. Temeljna ustavna listina je namreč poseben akt ustavnega pomena, s katerim se je na pravni ravni ustanovila nova država.

Za izvedbo listine je bil sprejet tudi Ustavni zakon za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije.

V prvem delu je zapisano, da je Republika Slovenija postala samostojna in neodvisna država. Ustava SFRJ torej ne velja več. Država prevzema vse pravice in dolžnosti, izvrševanje le-teh pa ureja s posebnim ustavnim zakonom.

Drugi del navaja državne meje Republike Slovenije; mednarodno priznane državne meje dotedanje SFRJ z Avstrijo, Italijo in Madžarsko v delu, kjer te države mejijo na Slovenijo, ter mejo med Slovenijo in Hrvaško v okviru dotedanje SFRJ.

Tretji del vsem prebivalcem nove države zagotavlja varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ne glede na njihovo narodno pripadnost. Poudarja, da so pripadnikom italijanske in madžarske narodne skupnosti enako zagotovljene vse pravice iz Ustave in mednarodnih pogodb (Kocjančič, Ribičič, Grad & Kaučič, 2006, str. 81).

Četrty del Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije pravi: »Ta ustavni akt začne veljati z razglasitvijo na skupni seji vseh zborov Skupščine Republike Slovenije.« (Uradni list RS, št. 1/1991)

Po navedbah prof. dr. Petra Jambreka (Kaučič, 2012, str. 32) so določbe Temeljne ustavne listine, s strani ustavnega sodišča, temelj državnosti Republike Slovenije ter jih štejejo kot »trajni in neusahljivi« vir – samostojnost in neodvisnost države in z njo zagotovljeno varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin namreč ne moreta »usahnti«.

SFRJ pa novo pridobljenega naziva – samostojna in neodvisna Republika Slovenija – ni priznavala kot pravnomočen zakonit naslov, dokler se z nazivom niso strinjale vse republike. Ker pa do tega ni prišlo, je bila osamosvojitve Slovenije za Zvezo protiustavno dejanje (Žakelj, 1990, str. 43). 27. junija se je tako pričelo desetdnevno vojaško posredovanje proti Sloveniji, znano kot »Slovenska osamosvojitvena vojna« ali »Vojna za Slovenijo«. SFRJ je poslala svojo vojaško oboroženo silo Jugoslovansko ljudsko armado nad novo nastalo državo Republiko Slovenijo. Slovenska vojska je vojaško premagala Jugoslovansko ljudsko armado in s tem potrdila svojo neodvisnost in samostojnost od SFRJ (Slovenska osamosvojitvena vojna).

3.3 SPREJEM USTAVE REPUBLIKE SLOVENIJE

Kot navaja Grad, so se priprave za sprejetje nove ustave pričele že v jeseni 1990. Ustava naj bi bila urejena v skladu in na način kot nekatere druge sodobne države, predvsem pa morajo biti v novi ustavi z mednarodnimi standardi urejene ustavne pravice in svoboščine (Grad & Kaučič, 1997, str. 67).

Ustava je bila razglašena in sprejeta 23. decembra 1991 in predstavlja temeljni pravni akt. Znotraj države ima ustava najvišjo pravno veljavo. Vsebinsko gledano, sprejem ustave predstavlja dogovor o temeljnih pravilih za oblikovanje in delovanje države oz. državne oblasti, njena avtoriteta pa zagotavlja demokratično delovanje države. Vsebuje preambulo in normativni del, ki je razdeljen na deset poglavij. V sam začetek preambule Ustava uvršča temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije. Pomen preambule je namreč predvsem navedba vrednostnih meril, ki jih želi ustava uresničevati, ter navedba razlogov, zaradi katerih je prišlo do sprejema ustave. Ustava se tako oblikovno kot vsebinsko zgleduje po sodobnih evropskih državah.

Sprejem ustave je pomenil tudi dokončno razcepitev s takratno jugoslovansko federacijo. Do sprejema nove ustave je namreč kljub osamosvojitvi še vedno veljala podedovana republiška ustavna ureditev. Nova Ustava pa uveljavlja predvsem novo ustavno ureditev, precej različno od ureditve, določene z zvezno Ustavo SFRJ iz leta 1974.

Bistvene razlike s prejšnjo ustavo so na področju državne ureditve, kjer je uvedeno načelo delitve oblasti namesto prejšnjega načela enotnosti oblasti. Oblast se tako izvršuje po načelu delitve na zakonodajno, izvršilno in sodno. To načelo je v ustavo uvedeno kot eno izmed temeljnih izhodišč državne ureditve. Razmerje med zakonodajno in izvršilno oblastjo je enakopravno, kar se kaže zlasti v tem, da je izvršilna oblast razdeljena med dva nosilca – šefa države in vlado. Kljub temu pa je dejanski nosilec izvršilne oblasti vlada, šef države (predsednik) pa svojo funkcijo opravlja bolj na simbolni ravni. Parlamentarni sistem je nadomestil skupščinskega, predstavniki pa delegatskega. Več kontinuitete je bilo na področju pravic in svoboščin. Precej bolj enostavna pa je tudi sama struktura ustave, ki je mnogo krajša in ima manj ustavnih določb (Ribičič, 1991, str. 40).

Zakonodajno funkcijo Republike Slovenije opravlja državni zbor, ki šteje 90 poslancev. Državni zbor ima vlogo splošnega predstavnškega telesa – državni organ, ki predstavlja vse ljudstvo. Kot organ izvršilne oblasti je po novi ustavi določen predsednik republike, kot individualen organ. V prejšnji ustavni ureditvi je to funkcijo opravljal kolektivni organ – t. i. predsedstvo republike. Po tradicionalni delitvi oblasti države imamo še tretjo funkcijo, in sicer je to sodna funkcija. To funkcijo opravljajo sodni organi, to so sodišča, znotraj njih pa jo izvajajo sodniki.

V primerjavi s prejšnjima Ustavama SFRJ iz leta 1963 in 1974, ki nista urejali samo temeljev državne in družbene ureditve, temveč sta vsebovali tudi ideološko-politične in deklarativne norme, se slovenska Ustava osredotoča na klasično tvarino ustave oziroma ureja samo vprašanja, ki po splošnih merilih spadajo v standardno ustavno materijo. Prvi sklop zajema katalog človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ki je izdelan po zgledu sodobnih mednarodnih standardov in ustav.

Drugi sklop ureja obliko države oz. državno ureditev. Vanj sodijo pravila o organizaciji osrednjih državnih organov. Gre za njihove pristojnosti in razmerja med njimi.

Tretji sklop zajema ustavne določbe o obliki države. Slovenija je opredeljena kot:

- republika s parlamentarnim sistemom,
- demokratična država, v kateri ima oblast ljudstvo,
- ozemeljsko enotna in nedeljiva država ter kot
- pravna in socialna država (Kaučič & Grad, 2011, str. 67, 200, 280, 315).

Sprejem ustave pomeni nek skupen družbeni dogovor o temeljnih dolgoročnih pravilih za oblikovanje in delovanje državne oblasti.

4 USTAVNA UREDITEV USTAVNEGA SODIŠČA

Ustavno sodišče Slovenije je bilo ustanovljeno na podlagi Ustave iz leta 1963. Zakon o Ustavnem sodišču je predpisal pristojnosti in postopek ter določil datum pričetka delovanja ustavnega sodišča – 15. 2. 1964. Po osamosvojitvi Slovenije, 25. 6. 1991, pa je Ustavno sodišče, na podlagi Ustave iz leta 1991 ter Zakona o Ustavnem sodišču iz leta 1994, dobilo povsem drugačne ustavne temelje (Mavčič, 1998, str. 5). Ustavno sodišče je tako po novi ustavni ureditvi dobilo posebno funkcijo in veliko močnejši pomen. Ustanovitev novega Ustavnega sodišča je tako trajalo več kot 3 leta. Pred sprejemom Ustave so bile pravne podlage za delo ustavnega sodišča še dokaj neskladne, prav tako je bila prvih nekaj let delovanja nepopolna sestava sodniškega zbora. V prvotni sestavi novega ustavnega sodišča je bilo le šest sodnikov. 1. 5. 1993 pa je začelo sodišče delovati v svoji polni sestavi – devet sodnikov (Kaučič, 2012, str. 26).

Ustavno sodišče je z Ustavo podrobneje urejeno v VIII. poglavju – ustava tako ureja pristojnosti ustavnega sodišča, njegovo sestavo, volitve sodnikov, njihovo razrešitev, imuniteto, trajanje mandata, nezdržljivost in število glasov, potrebnih za odločanje. V Ustavi je tudi zapisano, da sam postopek pred ustavnim sodiščem določa zakon.

Ustavna ureditev Ustavnega sodišča temelji na opredelitvi Slovenije kot demokratične in pravne države. Pri tem ima v razmerju do nosilcev zakonodajne, izvršilne in sodne funkcije še posebej pomembno samostojno vlogo. Tako že umestitev Ustavnega sodišča izraža njegovo samostojnost in neodvisnost nasproti drugim organom državne oblasti. Tratnik navaja, da je že z določitvijo pristojnosti Ustavnega sodišča v Ustavi ter z njegovega položaja v ZUstS moč razbrati neodvisnost Ustavnega sodišča – ta namreč ni sestavni del specializiranih sodišč in sodišč s splošno pristojnostjo – pod vodstvom najvišjega sodišča v državi, Vrhovnega sodišča (Kaučič, 2012, str. 105).

Ustavno sodišče je predvsem najvišji sodni organ za varstvo ustavnosti in zakonitosti ter človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Ta definicija izhaja iz 1. člena ZUstS. Pri tem določa meje dopustnega ravnanja nosilcev oblasti, hkrati pa varuje posameznika pred kršitvami njegovih ustavnih pravic. Načeli ustavnosti in zakonitosti sta temelj vsake demokratične pravne države. Kot navaja Kaučič, se ti dve načeli med seboj dopolnjujeta in prepletata, zato je pomembno, da se ju vsebinsko obravnava skupaj (Kaučič & Grad, 2003, str. 81).

»Ustavno sodišče je pomemben del pravne države v širšem smislu, vendar pa hkrati ni tudi njen bistveni (nujni) element.« (Cerar, 1997, str. 956)

Od leta 1964 je sedež Ustavnega sodišča v t. i. Plečnikovi palači v Ljubljani.

4.1 OBLIKOVANJE IN SESTAVA USTAVNEGA SODIŠČA

Ustavno sodišče, skupaj s predsednikom, sestavlja devet sodnikov (1. odst. 165. člena Ustave). Na predlog predsednika republike le-te izvoli državni zbor. Za ustavnega sodnika je lahko izvoljen pravni strokovnjak, ki je državljan Republike Slovenije in je star najmanj štirideset let. Ustavni sodniki so izvoljeni za dobo devetih let, njihova ponovna izvolitev pa ni dopuščena. Predsednik in sodniki Ustavnega sodišča imajo popolnoma neodvisen položaj. Njihov položaj, pravice in obveznosti so temeljno določene že z Ustavo, podrobneje pa z zakonom, poslovnikom in aktom Ustavnega sodišča – pravilnikom o notranji organizaciji in pisarniškem poslovanju Ustavnega sodišča.

Sam postopek volitev sodnikov je urejen v ZUstS (11.–15. člen). Obveznost predsednika ustavnega sodišča je obvestiti predsednika republike o izteku mandata sodnika ustavnega sodišča. To mora narediti najpozneje šest mesecev pred iztekom mandata. S tem se tudi uradno prične postopek izvolitve sodnika ustavnega sodišča. Predsednik mora nato v 30 dneh v Uradnem listu Republike Slovenije objaviti poziv za zbiranje predlogov novih možnih sodniških kandidatov ter določiti rok za zbiranje predlogov (rok ne sme biti krajši od 30 dni, razen v primeru predčasnega prenehanja mandata, takrat rok ne sme biti krajši od 15 dni). Vsak predlog mora biti obrazložen, priloženo pa mora biti tudi soglasje predlaganega kandidata, da je sodniško funkcijo pripravljen sprejeti. Predsednik nato sprejme kandidata oz. kandidate, ki jih v izvolitev predlaga Državnemu zboru. Izvoljeni sodnik mora Državnemu zboru podati prisego, s katero se zavezuje, da bo svojo sodniško funkcijo opravljal po Ustavi in zakonu ter deloval za blaginjo Slovenije. Dan prisega se šteje kot pričetek mandata sodniške funkcije.

Sodniki Ustavnega sodišča imajo službeno oblačilo, imenovano sodniška toga.

Sodnik ustavnega sodišča je lahko po zakonu predčasno razrešen v naslednjih primerih:

- če to sam zahteva,
- če je obsojen za kaznivo dejanje s kaznijo odvzema prostosti ali
- zaradi trajne izgube delovne zmožnosti.

Zaradi enega izmed naštetih razlogov sodnika Ustavnega sodišča predčasno razreši državni zbor. Funkcija mu preneha naslednji dan po objavi odločitve državnega zbora o razrešitvi v Uradnem listu Republike Slovenije.

Funkcija sodnika ustavnega sodišča po 16. členu ZUstS ni združljiva s funkcijami v državnih organih, v organih političnih strank ter organih lokalne samouprave in sindikatov. Nezdržljiva pa je tudi z nekaterimi drugimi funkcijami in dejavnostmi:

- z delom v državnih organih, organih lokalnih skupnosti in pri nosilcih javnih pooblastil,
- s članstvom v organih vodenja in nadzora gospodarskih družb, zavodov in zadrug,
- z opravljanjem poklica ali pridobitne dejavnosti, razen dejavnosti visokošolskega učitelja, znanstvenega delavca in visokošolskega sodelavca.

V primeru izvolitve za ustavnega sodnika mora novoimenovani sodnik s tovrstnimi aktivnostmi prenehati najpozneje v treh mesecih od dneva izvolitve. Če tega ne stori, mu preneha funkcija ustavnega sodnika.

Ustavni sodniki iz svojih vrst na tajnem glasovanju izvolijo predsednika ustavnega sodišča, in sicer za dobo treh let. Predsednik predstavlja Ustavno sodišče. V odsotnosti ga nadomešča podpredsednik, ki se izvoli na enak način.

Predsednik opravlja ustavnosodno funkcijo, dodatno pa po 8. členu Poslovnika Ustavnega sodišča opravlja še druge naloge, kot so:

- usklajevanje dela Ustavnega sodišča,
- sklicevanje in vodenje obravnav in sej Ustavnega sodišča,
- podpisovanje odločb in sklepov,
- skrb za vzpostavitev stikov z drugimi državnimi organi,
- sodelovanje s tujimi ustavnimi sodišči ter mednarodnimi organizacijami,
- nadzor nad sodno upravo.

Sodniki ustavnega sodišča uživajo enako imuniteto kakor poslanci državnega zbora, kar jim zagotavlja samostojen in neodvisen položaj. O imuniteti odloča državni zbor (Kocjančič, Ribičič, Grad & Kaučič, 2006, str. 285).

Imuniteta ustavnega sodnika (18. člen ZUstS):

- sodnik ni kazensko odgovoren za mnenje ali glas, ki ga izreče na javni obravnavi ali seji,
- sodnik ne sme biti priprt, proti njemu pa se brez dovoljenja Državnega zbora ne sme začeti kazenski postopek (razen v primeru kaznivega dejanja, pri katerem je določena zaporna kazen nad 5 let).

Predsednik ustavnega sodišča ima v postopkih odločanja enakovreden glas z ostalimi ustavnimi sodniki. ZUstS daje predsedniku ustavnega sodišča poseben položaj le v dveh primerih:

- odločanje o izločitvi ustavnega sodnika: v primeru enakega števila glasov odloči glas predsednika,
- lahko razpiše javno obravnavo, tudi če za slednjo ni predloga treh ustavnih sodnikov.

Slika 4: Sedanja sestava sodnikov Ustavnega sodišča

Vir: Ustavno sodišče Republike Slovenije (2015)

Sodniki in sodnice ustavnega sodišča (september 2015):

- mag. Miroslav Mozetič, predsednik
- dr. Jadranka Sovdat, podpredsednica
- mag. Marta Klampfer, ustavna sodnica
- dr. Mitja Deisinger, ustavni sodnik
- Jasna Pogačar, ustavna sodnica
- Jan Zobec, ustavni sodnik
- prof. dr. Ernest Petrič, ustavni sodnik
- doc. dr. Etelka Korpič Horvat, ustavna sodnica
- dr. Dunja Jadek Pensa, ustavna sodnica

Ustavni sodniki pa imajo za učinkovito izvrševanje svojih funkcij na voljo sekretariat ustavnega sodišča, ki ga sestavljajo različne službe: strokovna služba, služba za analize in mednarodno sodelovanje, služba za dokumentacijo in informatiko, glavna pisarna in služba za splošne in finančne zadeve. Sekretariat jim zagotavlja strokovno, finančno in administrativno-tehnično podporo. Vrh tega je generalni sekretar, ki v zadevah zunaj sodnega postopka, v mejah svojih pristojnosti in pooblastil, predstavlja Ustavno sodišče. Generalni sekretar je predstojnik sodnega osebja, njegovo delo pa zajema tudi vodenje in organiziranje dela ter skrb za usklajeno delovanje prvih štirih služb Sekretariata (Sovdat, 2015, str. 30). Delo zadnje službe (služba za splošne in finančne zadeve) vodi direktor.

Generalni sekretar ustavnega sodišča in njegova namestnica (september 2015):

- dr. Sebastian Nerad, generalni sekretar
- Tjaša Šorli, namestnica generalnega sekretarja

Slika 5: Organizacija služb Ustavnega sodišča

Vir: lasten (2015)

Ustavno sodišče ima tudi delovna telesa, ki jih določa poslovnik (12. člen):

- komisijo za redakcijo,
- študijsko komisijo,
- komisijo za gospodarska in organizacijska vprašanja,
- personalno komisijo,
- komisijo za pritožbe za zasedbo uradniških delovnih mest,
- uredniški odbor Zbirke odločb in sklepov Ustavnega sodišča.

4.2 PRISTOJNOSTI USTAVNEGA SODIŠČA

Ustavno sodišče je dobilo precej večji pomen z novo Ustavo Republike Slovenije leta 1991. Poleg svojih »starih« pristojnosti (presoja ustavnosti in zakonitosti predpisov in drugih splošnih pravnih aktov) je z novo Ustavo pridobilo še precej novih. Večino pristojnosti Ustavnega sodišča določa Ustava, predvidena pa je tudi možnost določanja novih pristojnosti z zakonom.

Pristojnost Ustavnega sodišča pri presoji ustavnosti in zakonitosti predpisov pa se omejuje zgolj na predpise slovenskih organov državne oblasti (t. i. notranjepravni akti).

Poglavitna naloga Ustavnega sodišča je torej **kontrola ustavnosti pravnih norm**. Ta pa se izvaja na različne načine. Glede na čas in posledice je lahko kontrola ustavnosti norme preventivna (predhodna) ali represivna (naknadna).

- Preventivna: pravna norma, katere kontrola ustavnosti poteka, še ni bila razglašena in objavljena. Gre torej za predhodni pregled norme, ki še ni začela veljati. Neformalno se lahko ta kontrola šteje kot del zakonodajnega postopka.
- Represivna: opravlja se za že veljavne pravne norme. Postopek se torej uporablja kasneje, ko je norma že v fazi uporabe. Sodišče lahko normo, v primeru ugotovljene neskladnosti z ustavo, razveljavi ali jo odpravi. V primeru da se sodišče odloči normo razveljaviti, ta razveljavitev velja od sprejema odločitve sodišč (*ex nunc*). Če se sodišče odloči normo odpraviti, pa to pomeni odprava norme vse od njenega sprejema dalje (*ex tunc*).

Poznamo še konkretno (posredno) in abstraktno (neposredno) kontrolo ustavnosti pravne norme.

- Konkretna: uporablja se, kadar gre za konkreten primer sodnega spora. Kontrolo je torej potrebno uporabiti na konkretni osebi ali primeru, pri tem pa sama ustavnost norme ni tako pomembna, pomembnejša je rešitev spora. Kljub temu pa se pri sporu odpre vprašanje ustavnosti norme. Redno sodišče ne more odločati o ustavnosti zakona – ta pravica je namreč dodeljena samo in izključno ustavnemu sodišču.
- Abstraktna: uporablja oz. izvaja se, kadar se sproži vprašanje o ustavnosti pravnega akta, ne da bi obstajal konkreten spor. Sodnik rešuje vprašanje ustavnosti zakona kot glavni spor. Pri tem je bistvenega pomena predhodno vprašanje ustavnosti.

Poznamo različne ureditve glede začetka postopka kontrole ustavnosti. Najbolj znani sta dve. Pri prvi ureditvi upravičeni predlagatelj sproži postopek za kontrolo ustavnosti pred ustavnim sodiščem, ne more pa ga sodišče začeti na lastno pobudo. Pri drugi ureditvi pa lahko ustavno sodišče sproži postopek na lastno pobudo (*ex officio*) (Grad, Kaučič, Ribičič & Kristan, 1999, str. 203). To ureditev je imel tudi sistem bivše Jugoslavije. Sedanja ureditev ima postopek za oceno ustavnosti in zakonitosti predpisa ali splošnega akta, ki ga lahko začne, za razliko od ureditve SFRJ, samo z vloženo pobudo (zahteva predlagatelja) in ne na lastno pobudo.

Cerar meni, da mora biti skrb ustavnega sodstva predvsem uveljavljanje morebitnih novih demokratičnih idej po pravnih pravilih – z Ustavo določenih postopkih – ter ob upoštevanju ustavnoopredeljenih vrednot (Cerar, 1997, str. 956).

Temeljno ureditev pristojnosti Ustavnega sodišča vsebuje 160. člen Ustave.

»160. člen

(pristojnosti Ustavnega sodišča)

Ustavno sodišče odloča:

- o skladnosti zakonov z ustavo;
- o skladnosti zakonov in drugih predpisov z ratificiranimi mednarodnimi pogodbami in s splošnimi načeli mednarodnega prava;
- o skladnosti podzakonskih predpisov z ustavo in zakoni;
- o skladnosti predpisov lokalnih skupnosti z ustavo in z zakoni;
- o skladnosti splošnih aktov, izdanih za izvrševanje javnih pooblastil, z ustavo, zakoni in podzakonskimi predpisi;
- o ustavnih pritožbah zaradi kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin s posamičnimi akti;
- o sporih glede pristojnosti med državo in lokalnimi skupnostmi in med samimi lokalnimi skupnostmi;
- o sporih glede pristojnosti med sodišči in drugimi državnimi organi;
- o sporih o pristojnostih med državnim zborom, predsednikom republike in vlado;
- o protiustavnosti aktov in delovanja političnih strank;
- in o drugih zadevah, ki so mu naložene s to ustavo ali z zakoni.

Na predlog predsednika republike, vlade ali tretjine poslancev državnega zbora izreka ustavno sodišče v postopku ratifikacije mednarodne pogodbe mnenje o njeni skladnosti z ustavo. Državni zbor je vezan na mnenje ustavnega sodišča.

Če zakon ne določa drugače, odloča ustavno sodišče o ustavni pritožbi le, če je bilo izčrpano pravno varstvo. O tem, ali ustavno sodišče ustavno pritožbo sprejme v obravnavo, odloči na podlagi meril in postopka, določenih z zakonom.«

Nekatere pristojnosti Ustavnega sodišča pa so delno opredeljene tudi v posameznih zakonih (npr. Zakon o referendumu in o ljudski iniciativi, Zakon o lokalni samoupravi). Pri odločanju o ustavnosti in zakonitosti prepisov pa ustavno sodišče odloča tudi o ustavnosti in zakonitosti postopkov, v katerih so bili ti akti sprejeti. Kar pomeni, da ustavno sodišče ne odloča zgolj o materialni, temveč tudi o formalni protiustavnosti predpisov (Kaučič & Grad, 2008, str. 339).

Iz navedenih pristojnosti pa je moč razbrati, da je Ustavnemu sodišču zaupana pomembna vloga nadzora nad ustavnoskladnim delovanjem vseh treh vej oblasti – zakonodajne, izvršilne in sodne.

Rupnik (Ustavno pravo RS, 1994, str. 298) poenostavi pristojnosti ustavnega sodišča s tem, da jih razdeli v šest področij.

Pristojnosti ustavnega sodišča so tako naslednje:

- ocenjuje ustavnost in zakonitost predpisov,
- odloča o ustavnih pritožbah,
- odloča o sporih glede pristojnosti,
- odloča o odgovornosti predsednika republike, predsednika vlade in ministrov,
- odloča o protiustavnosti aktov in delovanja političnih strank ter o potrditvi poslanskih mandatov,
- daje mnenje o skladnosti mednarodne pogodbe z ustavo.

5 ZAKONSKA UREDITEV USTAVNEGA SODIŠČA

Organizacijo, delovanje in postopek pred Ustavnim sodišče podrobneje urejata Zakon o Ustavnem sodišču in Poslovnik Ustavnega sodišča.

5.1 ZAKON O USTAVNEM SODIŠČU

Zakon o ustavnem sodišču (v nadaljevanju ZUstS) je sprejel Državni zbor Republike Slovenije marca leta 1994, kasneje pa je prišlo tudi do nekaj sprememb, ki so priče veljati 15. 7. 2007.

Zakon vsebuje določbe o organizaciji, o procesu delovanja ter določbe o statusu ustavnih sodnikov. Deli se na trinajst sklopov, večina jih bom samo naštela, saj jih podrobneje razčlenim tekom diplomske naloge.

I. Splošne določbe

V 1. členu Zakona je podana glavna opredelitev ustavnega sodišča – najvišji organ sodne oblasti za varstvo ustavnosti in zakonitosti ter človekovih pravic in temeljnih svoboščin. V razmerju do drugih državnih organov je ustavno sodišče samostojen in neodvisen državni organ, kar pomeni, da svoje delo organizira in ureja samostojno.

Ustavno sodišče pri svojem delu sodeluje s predsednikom republike, Državnim zborom, Državnim svetom, Vlado in drugimi državnimi organi. Sodeluje tudi z drugimi mednarodnimi organizacijami in ustanovami ter nekaterimi po položaju podobnimi sodišči tujih držav.

Odločbe ustavnega sodišča so obvezne in neizpodbojne – zoper nje ni pravnega sredstva. Z nasprotovanjem odločitvi ustavnega sodišča se krši načelo pravne države. Ustavno sodišče pa seveda ni edino, ki mora zagotavljati delovanje ustavne demokracije in pravne države. To je dolžnost in naloga vsakega državnega organa, vključno z rednimi sodišči. Res pa je, da ima ustavno sodišče glede vprašanj varstva pravic ustavnosti zadnjo besedo.

Svoje delo in poslovanje sodišče ureja s Poslovnikom in drugimi splošnimi akti, kot je zapisano v 2. členu zakona.

Delo Ustavnega sodišča je javno (3. člen), kar sodišče zagotavlja z javnim poročilom o delu za preteklo leto ter tiskovnimi konferencami. Za stike z javnostjo preko medijev skrbi sekretar. V nekaterih primerih pa ima sodišče pravico izključiti javnost (varovanje morale, javni red, varnost države, pravica zasebnosti in osebnostnih pravic).

Udeleženci v postopku pred Ustavnim sodiščem imajo pravico vpogleda v spis ves čas, ko teče postopek (4. člen). Vpogled opravijo v glavni pisarni pod nadzorom sodne osebe. Druge osebe imajo to pravico le, če jim to dovoli predsednik Ustavnega sodišča ter če izkažejo pravni interes za vpogled.

8. člen opredeljuje sredstva za delovanje Ustavnega sodišča; sredstva so sestavni del proračuna Republike Slovenije. O porabi le-teh odloča ustavno sodišče, nadzor nad porabo pa izvaja Računsko sodišče.

II. Predsednik in sodniki Ustavnega sodišča

III. Pristojnosti Ustavnega sodišča

IV. Ocena ustavnosti in zakonitosti predpisov in splošnih aktov, izdanih za izvrševanje javnih pooblastil

V. Ustavna pritožba

VI. Spori glede pristojnosti

VII. Postopek ugotavljanja odgovornosti predsednika Republike, predsednika Vlade in ministrov

63. člen navaja, da o obtožbi zoper predsednika Republike, predsednika Vlade ali določenega ministra (v primeru da le-ta pri opravljanju funkcije krši ustavo ali zakon) odloča Državni zbor z večino glasov vseh poslancev. Ustavno sodišče lahko odloči, da obtoženi do odločitve sodišča začasno ne sme opravljati svoje funkcije (64. člen).

VIII. Odločanje o protiustavnosti aktov in delovanja političnih strank

IX. Odločanje o potrditvi poslanskih mandatov

X. Mnenje o skladnosti mednarodne pogodbe z Ustavo

XI. Materialni in drugi pogoji za delo sodnikov

Sklop podrobneje ureja plačo in nadomestila predsednika, sodnikov in sekretarja.

XII. Predlaganje kandidatov iz Republike Slovenije za sodnika Evropskega sodišča za človekove pravice

XIII. Prehodne in končne določbe

(Mavčič, 2000, str. 65–406).

5.2 POSLOVNIK O DELU USTAVNEGA SODIŠČA

Ustavno sodišče svoje delo in poslovanje ureja in organizira s poslovnikom (Uradni list RS, št. 86/07, 54/10 in 56/11) in drugimi splošnimi akti, kot je zapisano v 2. členu Zakona. Prvi poslovnik je bil sprejet 26. 5. 1998, do takrat pa se je uporabljal stari Poslovnik Ustavnega sodišča Republike Slovenije iz leta 1974 (Uradni list SRS, št. 10/74).

Poslovnik je sestavljen iz devetih sklopov, z njim pa Ustavno sodišče podrobneje ureja svojo organizacijo, poslovanje in določa pravila postopkov iz svoje pristojnosti. Izpostavila bom samo nova dejstva o delovanju Ustavnega sodišča.

I. Splošna določba

Navedeno je, da ustavno sodišče s Poslovnikom podrobneje ureja pravila postopka v zadevah iz svoje pristojnosti, svojo organizacijo in poslovanje ter morebitna druga vprašanja, pomembna za svoje delo.

II. Predstavljanje ustavnega sodišča

2. člen navaja, da Ustavno sodišče predstavlja predsednik Ustavnega sodišča, v času odsotnosti ali po njegovem pooblastilu pa ga nadomešča podpredsednik Ustavnega sodišča. V zadevah zunaj sodnega postopka pa v mejah svoje pristojnosti Ustavno sodišče predstavlja generalni sekretar. Predsednik Ustavnega sodišča sodeluje s predsednikom Republike, predsednikom Državnega zbora, predsednikom Vlade, predsednikom Državnega sveta, predsednikom Vrhovnega sodišča in predstojniki drugih državnih organov ter sodeluje z drugimi mednarodnimi organizacijami in ustavnimi sodišči (3. člen). V zadnjem 4. členu pa je navedena oblika pečata Ustavnega sodišča – v sredini pečata je grb Republike Slovenije, okrog njega pa napis »Ustavno sodišče Republike Slovenije«.

III. Položaj predsednika in sodnikov ustavnega sodišča

Položaj ustavnih sodnikov se, razen pri odločanju, določa po senioriteti, ki ima naslednji vrstni red:

- predsednik,
- podpredsednik,
- ustavni sodniki po datumu začetka opravljanja sodniške funkcije. Prednost ima torej tisti sodnik, ki je funkcijo začel opravljati prej. V primeru, da je funkcijo začelo opravljati več sodnikov hkrati, ima prednost starejši ustavni sodnik (2. člen).

V 3. členu je opredeljena rešitev v primeru, da državni zbor ne izvoli vseh kandidatov za sodniška mesta. Kateri sodniki bodo v tem primeru nadaljevali z opravljanjem svoje funkcije, odloči žreb na upravni seji Ustavnega sodišča.

Volitve predsednika se opravijo na upravni seji praviloma trideset dni pred iztekom mandata prejšnjemu predsedniku (6. člen). Volitve se opravijo s tajnim glasovanjem.

Na enak način se voli tudi podpredsednika. Predsednika izvolijo ustavni sodniki z večino glasov vseh ustavnih sodnikov. V primeru da dva kandidata prejmeta enako število glasov, se začne drugi krog volitev s kandidatom, ki sta na prvem krogu po številu glasov vodila (7. člen). V 8. členu so opredeljene že znane predsedniške dolžnosti in naloge, 9. člen pa navaja, da ima vsak ustavni sodnik pri opravljanju svoje funkcije službeno oblačilo, tj. ogrinjalo, ter izkaznico s fotografijo in podatki o njegovi identiteti.

IV. Organizacija in način dela

Razpored sej ter dela ustavnih sodnikov in svetovalcev Ustavnega sodišča določi Ustavno sodišče z razporedom dela. Sprejme ga na upravni seji (11. člen). 12. člen opredeljuje delovna telesa Ustavnega sodišča. 13., 14. ter 15. člen navajajo namen in funkcijo sekretariata, generalnega sekretarja ter namestnika in pomočnika generalnega sekretarja. Od 16. do 21. člena so navedene in opredeljene ostale službe Ustavnega sodišča; strokovna služba, služba za analize in mednarodno sodelovanje, služba za informatiko in dokumentacijo, glavna pisarna, služba za splošne in finančne zadeve ter direktor službe. 22. člen poslovnika pa določa nekatere posebnosti, ki jih mora sodno osebje upoštevati. Zadeve, ki so v postopku odločanja pred Ustavnim sodiščem, sodno osebje ne sme javno komentirati ali izražati svojega mnenja o zadevi (razen v strokovnih delih). Sodniki za svoje delo ne smejo sprejemati daril (izjema so protokolarna darila).

V. Javnost dela

Za javnost dela skrbi predsednik Ustavnega sodišča, predvsem z izdajanjem letnega poročila o delu Ustavnega sodišča ter s tiskovnimi konferencami (23. člen). 26. člen navaja, da podatke o stanju postopka v posamezni zadevi udeležencem posreduje ustavni sodnik, ki je postopku dodeljen na podlagi razporeda dela – t. i. sodnik poročevalec. Za stike z mediji skrbi generalni sekretar (29. člen), lahko pa za to delo pooblasti drugo sodno osebo. V dokončno sprejete odločbe in sklepe Ustavnega sodišča ima pravico vpogleda vsakdo (32. člen).

VI. Poslovanje ustavnega sodišča

Ta sklop podrobneje opredeljuje poslovanje – od sprejema vlog, kako je potrebno z vlogami ravnati, vpis in morebitna dopolnitev vlog vse do obravnave, morebitna prisotnost odvetnika ali tolmača, izločitev sodnika in na koncu o samih stroških postopka.

VII. Obravnavanje in odločanje

Ta sklop pravilnika je vsebinsko najširši in podrobneje ureja celoten potek obravnave zadeve ter tudi odločanje in objavo odločitev.

46. člen opredeli vrstni red obravnavanja zadev. Praviloma se zadeve obravnavajo po vrstnem redu njihovega prejema.

Nekaj zadev se obravnava prednostno:

- zadeve, za katere je določeno, da jih mora sodišče obravnavati in o njih odločati hitro,
- zadeve, v katerih je sodišče prekinilo postopek in zahtevalo oceno ustavnosti zakona,
- zadeve, za katere je zakonsko določen rok, v katerem mora Ustavno sodišče zadevo obravnavati in o njej odločiti,
- spori glede pristojnosti.

O zadevi v postopku odloči Ustavno sodišče na seji na podlagi pisnega ali ustnega poročila sodnika poročevalca ali na podlagi predloženega osnutka odločbe ali sklepa (47. člen). 48. in 49. člen opredeljujeta morebitno združitev ali izločitev zadev. Od 51. do 54. člena je navedena organizacija in potek javne obravnave. Seje Ustavnega sodišča sklicuje predsednik v skladu z razporedom dela Ustavnega sodišča (55. člen).

Po 58. členu je na seji poleg predsednika in ustavnih sodnikov navzoč tudi generalni sekretar. Pri posameznih točkah dnevnega reda so na seji lahko navzoči tudi svetovalci, v primeru, da tako odloči predsednik ali sodnik poročevalec. Sejo Ustavnega sodišča vodi in za red na njej skrbi predsednik (59. člen). 60. in 61. člen opredeljujeta obravnavanje odločanja Ustavnega sodišča. Predsednik da najprej besedo sodniku poročevalcu, nato pa ustavnim sodnikom po vrstnem redu urinega kazalca – najprej dobi besedo ustavni sodnik poleg sodnika poročevalca. Na koncu dobi besedo tudi generalni sekretar, na predlog sodnika poročevalca v nekaterih primerih tudi navzoč svetovalec. Glasovanje je lahko preliminarno ali dokončno. Preliminarno pomeni, da se ustavni sodnik lahko vzdrži glasovanja. Lahko pa vseeno glasuje, vendar pri dokončnem glasovanju na svoj glas ni vezan. Predsednik lahko sejo tudi prekine in določi, kdaj se bo nadaljevala ali odločanje o zadevi preloži na naslednjo sejo (63. člen). Generalni sekretar vodi zapisnik seje Ustavnega sodišča (64. člen). Naslednja dva člena podrobneje obravnavata izdelavo in vsebino sklepa ali odločbe Ustavnega sodišča. V tem sklopu sta podrobneje opredeljena še ločeno mnenje in senat.

VIII. Drugi akti

Ostala vprašanja (notranja organizacija, delovna mesta, pravice in obveznosti zaposlenih) Ustavno sodišče ureja z drugimi akti (87. člen). 88. ter 89. člen pa navajata akte predsednika in generalnega sekretarja za izvrševanje svojih pristojnosti – odredbe in navodila.

IX. Končna določba

Končna določba določa, da začne poslovnik veljati naslednji dan od objave v Uradnem listu Republike Slovenije.

6 PRAVNA UREDITEV IN ODLOČANJE USTAVNEGA SODIŠČA

Ustavno sodišče ima v osnovi dve vrsti postopka pred ustavnim sodiščem. Prvi se imenuje **postopek za oceno ustavnosti in zakonitosti predpisa ali splošnega akta**.

Postopek pred ustavnim sodiščem se prične z vloženo zahtevo ali pobudo postopka. Gre za dva različna pojma. V primeru vložene zahteve se na sodišču postopek prične takoj. Ustavno sodišče je zahtevo dolžno obravnavati ter pričeti s postopkom presoje. Pri vloženi pobudi pa sodišče najprej preizkusi utemeljenost pobude – ugotovi, ali je izkazan pobudnikov pravni interes in se na podlagi tega odloči, ali se bo postopek začel ali ne. Kot pa sem že omenila, sodišče ne more začeti postopka na lastno pobudo (*ex officio*). Pisne vloge sprejema glavna pisarna.

Zahtevo postopka lahko vložijo samo predlagatelji, določeni z zakonom:

- Državni zbor,
- najmanj tretjina poslancev Državnega zbora,
- Državni svet,
- Vlada,
- sodišče, državni tožilec, Banka Slovenije, Računsko sodišče,
- Varuh človekovih pravic,
- predstavniški organ lokalne skupnosti ali
- reprezentativni sindikat (v primeru da so ogrožene delavske pravice).

Predlagatelj pa ni upravičen vložiti zahteve za oceno ustavnosti in zakonitosti za predpis, ki ga sprejel sam.

Pobudo lahko vloži, kdor izkaže in v pobudi svoj pravni interes tudi utemelji. Pravni interes je podan v primeru, če predpis ali splošni akt neposredno posega v pobudnikove pravice oz. njegov pravni položaj (2. odst. 24. člena ZUstS). Po preizkusu pobude s strani sodnika posameznika, ki zbere vse potrebne podatke za odločitev sodišča, se Ustavno sodišče z večino glasov vseh sodnikov s sklepom odloči o sprejetju oz. zavrnitvi pobude. Pobudo lahko Ustavno sodišče v primeru, da pobudnik ne izkaže pravnega interesa, tudi zavrže. V primeru zavrnitve pobude mora sodišče svojo odločitev po zakonu pisno utemeljiti (Kocjančič, Ribičič, Grad & Kaučič, 2009, str. 336). Kaučič doda, da lahko sodišče postopek preizkusa tudi ustavi. To lahko naredi v primeru, da pobudnik svojo pobudo umakne še pred sprejemom odločitve, ali v primeru, da v določenem roku sodišču ne poda zahtevanih podatkov (Kaučič & Grad, 2008, str. 341).

Z vloženo zahtevo ali v primeru sprejete pobude se na sodišču začne pripravljalni postopek. Mavčič navaja, da postopek obsega zbiranje različnih podatkov in dokazov v okviru zahteve oz. pobude, zaslišanje prič in izvedencev ter morebitno zbiranje dodatnih dokazov od samega vlagatelja (Mavčič, 2000, str. 192).

Pri sprejetih pobudi ali z vloženo zahtevo za začetek postopka ima sodišče možnost, da do končne odločitve zadrži izvrševanje spornega akta. V primeru ugotovljenih kršitev, ustavno sodišče zakon in določene predpise razveljavi (deloma ali v celoti) ali pa jih odpravi. Razlika je v tem, da razveljavitev velja od sprejema odločitve ustavnega sodišča dalje (*ex nunc*), odprava pravne norme pa velja za čas nazaj, torej vse od sprejema norme (*ex tunc*) (Rupnik, Cijan & Grafenauer, 1994, str. 306).

Poleg tega pa poznamo še **posebne postopke** pred ustavnim sodiščem:

- ustavna pritožba,
- spori glede pristojnosti,
- postopek ugotavljanja odgovornosti predsednika republike, predsednika vlade ali ministrov,
- odločanje o protiustavnosti aktov in delovanja političnih strank,
- odločanje o potrditvi poslanskih mandatov,
- mnenje o skladnosti mednarodne pogodbe z ustavo.

Ustavna pritožba: Ustavna pritožba je pravno sredstvo posameznika v razmerju do državnih in drugih organov, ki smo ga pridobili z novo Ustavo iz leta 1991. Strokovnjaki ustavno pritožbo označujejo tudi kot temeljno pridobitev demokratične družbe. Vsakomur omogoča varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin pred Ustavnim sodiščem. Podrobnejšo ureditev postopka o ustavni pritožbi pa smo dobili v Zakonu o ustavnem sodišču leta 1994 ter kasneje v poslovniku ustavnega sodišča leta 1998.

Pisno jo lahko vloži posameznik – pritožnik (fizična ali pravna oseba), ki so mu bile s posamičnim aktom državnega organa kršene človekove pravice in temeljne svoboščine. Odločanje o ustavni pritožbi je poleg postopka za oceno ustavnosti in zakonitosti predpisov najpomembnejša pristojnost ustavnega sodišča. Glavni namen ustavne pritožbe je varovanje ustavnih pravic in svoboščin. Pogoji pri vložitvi ustavne pritožbi je, da so bila zoper kršene pravice oz. temeljne svoboščine izčrpana že vsa ostala redna in izredna pravna sredstva v državi (Mavčič, 2000, str. 306). Rok za vložitev ustavne pritožbe je 60 dni od dneva vročitve tistega posamičnega akta, zoper katerega je ustavna pritožba mogoča. V ustavni pritožbi je potrebno navesti akt, ki se izpodbija, ter vsa ustrezna dokazila in listine, ki govorijo v prid pritožnika. Pritožba se na ustavnem sodišču najprej preizkusi. Ustavno sodišče ima tri tričlanske senate za preizkus ustavnih pritožb. Po končanem postopku preizkusa pa lahko ustavno sodišče (senat ustavnega sodišča) pritožbo zavrže, je ne sprejme ali jo sprejme v obravnavo. Zavrže jo v primeru, če je pritožba neutemeljena, prepozno vložena ali v primeru, da za določeno zadevo niso izčrpana vsa druga pravna sredstva v državi. Senat odločitev sprejme soglasno s sklepom, zoper katerega ni dovoljena pritožba (Kaučič & Grad, 2003, str. 318).

V primeru, da sodišče pritožbo sprejme v obravnavo, pa lahko v končni odločbi odloči naslednje:

- pritožbo kot utemeljeno zavrne,
- ugodi pritožbi in sporni akt deloma ali v celoti odpravi,
- v primeru, da posamični akt odpravi, lahko kasneje odloči o sporni pravici,
- lahko odpravi ali razveljavi protiustaven predpis (Rupnik, Cijan & Grafenauer, 1994, str. 306).

Spori glede pristojnosti: Ustavno sodišče odloča o sporih glede pristojnosti med državo in lokalnimi skupnostmi, sporih med lokalnimi skupnostmi, sporih med sodišči in državnimi organi ter sporih med državnim zborom, predsednikom republike ter vlado. Poznamo pozitivne ter negativne spore. O pozitivnem sporu govorimo, kadar posamezen organ neupravičeno prevzame neko pristojnost drugega organa. Negativen spor pa nastane v primeru, ko posamezen organ meni, da za določeno zadevo ni pristojen, zato je ne sprejme v odločanje. Ustavno sodišče nato odloči in z odločbo določi organ, ki je v določeni zadevi pristojen (Kaučič & Grad, 2003, str. 319).

Postopek ugotavljanja odgovornosti predsednika republike, predsednika vlade ali ministrov: Postopek se začne v primeru kršenja ustave ali zakonov pri opravljanju funkcije predsednika republike, predsednika vlade ali ministrov. Postopek se začne s sklepom državnega zbora (sklep mora podpreti večina poslancev), v katerem je opisana domnevna kršitev. Sklepu morajo biti priloženi tudi vsi dokazi. Odločanje ustavnega sodišča v zadevi poteka na javni obravnavi, na kateri ima pravico biti prisoten tudi obtoženi. Do končne odločitve pa lahko ustavno sodišče obtoženemu omeji opravljanje funkcije. Končno odločitev ustavno sodišče sporoči z odločbo – ugotovi lahko neutemeljenost ali utemeljenost odločbe. V primeru utemeljenosti odločbe za obtoženega sledi takojšnje prenehanje funkcije, v nasprotnem primeru pa je obtoženi vseh obtožb oproščen (Kaučič & Grad, 2003, str. 320).

Odločanje o protiustavnosti aktov in delovanja političnih strank: Postopek se prične z vloženo pobudo (vloži jo lahko vsakdo, ki izkaže pravni interes) ali zahtevo (predlagatelji določeni z zakonom). V pobudi oz. zahtevi mora biti naveden sporen akt oz. dejavnik neustavnega delovanja politične stranke. V primeru ugotovljenih nepravilnosti ima ustavno sodišče pravico neustavne akte političnih strank z odločbo razveljaviti, v primeru hujših kršitev pa lahko ustavno sodišče, z dvotretjinsko večino glasov sodnikov, določeno politično stranko izbriše iz registra političnih strank (Kaučič & Grad, 2003, str. 321).

Odločanje o potrditvi poslanskih mandatov: Na svoji prvi seji državni zbor odloča o potrditvi poslanskih mandatov. Vsak kandidat ali predstavnik liste kandidatov, ki se z odločitvijo volilne komisije ne strinja, lahko vloži pritožbo na ustavno sodišče, vendar najkasneje v osmih dneh od odločitve državnega zbora. Ustavno sodišče nato odloči o utemeljenosti pritožbe ter v primeru neustavnosti razveljavi odločitev državnega zbora. In odloči o potrditvi poslanskega mandata (Kaučič & Grad, 2003, str. 321).

Mnenje o skladnosti mednarodne pogodbe z ustavo: Ustavno sodišče, na podlagi predloga predsednika republike, predsednika vlade ali tretjine poslancev državnega zbora, poda in na nejavni seji sprejme mnenje o skladnosti Ustave s postopkom ratifikacije mednarodne pogodbe. V primeru da ustavno sodišče odloči, da mednarodna pogodba ni v skladu z ustavo, državni zbor take pogodbe ne sme ratificirati. To bi namreč v pravo države vneslo določene predpise, ki ne bi bili v skladu z ustavo (Kaučič & Grad, 2003, str. 322).

6.1 SEJE IN POSTOPEK ODLOČANJA

Sodišče zadeve obravnava na javni obravnavi ali nejavni seji. Javno obravnavo razpiše predsednik ustavnega sodišča, lahko pa je razpisana tudi na predlog vsaj treh sodnikov ali na predlog oz. željo udeležencev v obravnavi. Ustavno sodišče pa ima na podlagi podanih razlogov (varovanje morale, javni red, varnost države, pravica zasebnosti in osebnostne pravice) možnost javnost izključiti. Odločitev o izključitvi javnosti mora biti obrazložena s sklepom.

Pri odločanju Ustavnega sodišča pa tako Ustava kot ZUstS poudarjata t. i. načelo zbornosti – vse odločitve se sprejemajo v plenumu (večina) ali senatih (trije sodniki). Zadeve se delijo na abstraktne (plenarne) in konkretne (senatne). V postopkih konkretne presoje (ustavna pritožba) odločajo senati treh sodnikov. Ustavno sodišče ima tri tričlanske senate za preizkus ustavnih pritožb. Delitev dela med senati ter njihovo sestavo določi ustavno sodišče z razporedom dela. Postopek abstraktne presoje (zahteve in pobude) poteka na plenarni seji. Seje vodi predsednik ustavnega sodišča, na njih pa morajo biti prisotni vsi sodniki ter generalni sekretar. Ustavno sodišče sestavlja devet sodnikov, odločitev pa je moč sprejeti tudi v nepopolni sestavi, kar pa malo odstopa od načela zbornosti. Popolna sestava sodnikov pri sprejemanju odločitev namreč ni zahtevana niti v Ustavi niti v ZUstS; za razliko od splošnih in specializiranih sodišč, ki morajo vedno odločati v polni sestavi. Mora pa biti pri odločanju navzočih vsaj pet sodnikov, s tem je zagotovljena zbornost sojenja na nejavni seji ali na javni obravnavi (Kaučič, 2012, str. 108).

Organizacija in razporeditev dela je podrobneje urejena s Poslovnikom Ustavnega sodišča (11. člen). Razpored sej ter razpored dela ustavnih sodnikov določi ustavno sodišče z razporedom dela, ki ga sprejme na upravni seji – delijo se na pomladanska (10. januar–15. julij) in jesenska zasedanja (10. september–20. december). Ravno tako se takrat praviloma določijo tudi seje senatov. Zadeve iz pristojnosti Ustavnega sodišča se dodeljujejo ustavnim sodnikom praviloma po abecednem redu njihovih začetnic priimkov. Zadeve ustavnih pritožb pa se ustavnim sodnikom dodeljujejo glede na njihov razpored v senatih, praviloma po abecednem redu začetnic priimkov članov senata.

Javna obravnava je smiselna predvsem takrat, kadar je že v pisnem postopku veliko nejasnosti s strani udeležencev postopka. Javno obravnavo pa razpišejo tudi zato, da udeleženci in drugi vabljeni sodnikom lažje in natančneje pojasnijo in predstavijo pravne poglede na obravnavano zadevo. Obravnava se prične s kratko predstavitvijo o zadevi, ki je predmet javne obravnave, in s temeljnimi vprašanji, ki jih je v postopku potrebno rešiti. Sledijo uvodne besede pritožnika ter nasprotnega udeleženca. Kasneje, v razpravi, udeleženci odgovarjajo na vprašanja sodnikov (Pavčnik & Mavčič, 2000, str. 138).

Kot je razbrati iz poslovnika Ustavnega sodišča, se odločitev o zadevi vedno, ne glede na dejstvo, ali je bila obravnava javna ali nejavna, sprejme na nejavni seji. Možnost glasovanja pa imajo vsi sodniki, ki so bili navzoči na obravnavi. Odločitev se lahko razglasi ustno ali pisno s sklepom.

31. člen ZUstS opredeljuje **izločitev sodnika** pri odločanju v zadevi v primeru, da so za to podani z zakonom določeni razlogi:

- če je sodnik bil oz. je z udeležencem v postopku v zakonski zvezi ali v sorodstveni povezavi do tretjega kolena,
- če je bil sodnik v isti zadevi že poklicno ali uradno udeležen.

Ustavno sodišče največkrat odloča v plenumu (večina), izjemoma pa tudi v senatih (59. člen ZUstS) – v primeru ustavnih pritožb. Da lahko sprejmejo odločitev v zadevi, mora biti na javni obravnavi ali nejavni seji navzočih najmanj pet sodnikov. S tem je, kot navaja Tratnik, zagotovljena zbornost sojenja (Kaučič, 2012, str. 109). Sodnik posameznik ima v primeru, da z odločitvijo večine sodnikov ne soglaša, možnost napovedi ločenega potrdilnega ali odklonilnega mnenja. Le-tega mora predložiti v sedmih dneh po seji ustavnega sodišča v zadevi (Mavčič, 2000, str. 409).

6.2 ODLOČBE IN SKLEPI USTAVNEGA SODIŠČA

Že Zakon o ustavnem sodišču v prvem členu določa, da so odločbe ustavnega sodišča strogo obvezne in dokončne. Odločitve ustavnega sodišča ni mogoče izpodbijati s pravnimi sredstvi. Nad Ustavnim sodiščem niti ni organa druge stopnje, zato tudi ne obstajajo pravna sredstva zoper odločbe sodišča. Pritožbo nad odločitvijo Ustavnega sodišča izrecno prepoveduje tudi ZUstS – 41. člen (četrti odstavek) namreč določa: »Zoper odločbe in sklepe, izdane v zadevah iz pristojnosti ustavnega sodišča, ni dovoljena pritožba.«

Rupnik (Rupnik, Cijan & Grafenauer, 1994, str. 296) posebej poudari pomembnost spoštovanja odločitev ustavnega sodišča, posebno s strani organov, na katere se njihove odločitve nanašajo. V nasprotnem primeru bi bil namreč institut ustavnega sodišča brez pravega pomena. Pristojnosti ustavnega sodišča so določene z ustavo z razlogom – tako se namreč ne morejo spreminjati ali dopolnjevati z zakoni.

Tako odločba kot sklep vsebinsko vsebujeta enake prvine – uvod, izrek, obrazložitev ter navedbo o sestavi Ustavnega sodišča, v kateri je bila odločitev sprejeta (ZUstS, 25. člen).

Uvod odločbe ali sklepa vsebuje:

- imena predlagateljev, pobudnikov in ustavnih pritožnikov ter njihovih zastopnikov in pooblaščenec,
- vrsta postopka, v katerem je bila odločitev sprejeta,
- datum javne obravnave (v primeru, da je bila ta opravljena),
- datum seje, na kateri je bila sprejeta odločitev.

Izrek vsebuje:

- odločitev o začetku postopka, presoji predpisa splošnega ali posamičnega akta,
- način izvršitve odločbe ali sklepa,
- odločitev o morebitnih stroških postopka.

Obrazložitev vsebuje:

- povzetek navedb udeležencev v postopku,
- razlogi za sprejeto odločitev ustavnega sodišča.

Navedba o sestavi ustavnega sodišča vsebuje:

- izid glasovanja – to vključuje tudi navedbo ustavnih sodnikov, ki so glasovali proti, dali ločena mnenja ali bili pri glasovanju izločeni.

6.3 OBJAVA ODLOČITEV

Delo ustavnega sodišča je javno. Ustavno sodišče to zagotavlja z letnimi poročili o svojem delu in s tiskovnimi konferencami.

Razpored dela Ustavnega sodišča se objavi na oglasni deski. Razpored sej, dodeljevanje zadev ter sestavo senatov pa tudi v Uradnem listu Republike Slovenije ter na uradni spletni strani Ustavnega sodišča.

Objave odločitev so na njihovi spletni strani opredeljene glede na zadevo pristojnosti.

Odločbe Ustavnega sodišča, izdane v zadevah za oceno ustavnosti oz. zakonitosti predpisov, se objavijo v Uradnem listu Republike Slovenije ter v uradnem glasilu, v katerem je bil objavljen predpis.

Odločbe in mnenja Ustavnega sodišča, izdani v drugih zadevah iz pristojnosti Ustavnega sodišča, se objavijo v Uradnem listu Republike Slovenije. Razen če ustavno sodišče za odločbe, izdane v zadevah ustavnih pritožb in sporov glede pristojnosti, ne sklene drugače.

Sklepi, sprejeti na plenarni seji v zadevah iz pristojnostih Ustavnega sodišča, se objavijo v Uradnem listu Republike Slovenije, če tako sklene ustavno sodišče. Sklepi senatov pa, če tako sklene senat Ustavnega sodišča.

Odločbe in mnenja Ustavnega sodišča se objavijo v Zbirki odločb in sklepov Ustavnega sodišča. Razen v primeru, če ustavno sodišče odloči drugače.

Sklepi se objavijo v Zbirki odločb in sklepov Ustavnega sodišča, če je sklenjeno, da se objavijo v Uradnem listu Republike Slovenije, sicer pa le, če tako odloči ustavno sodišče ali v zadevah ustavnih pritožb senat Ustavnega sodišča.

Na spletnih straneh Ustavnega sodišča so objavljene vse odločitve (odločbe in sklepi, ki so obrazloženi), izdane v zadevah iz pristojnosti Ustavnega sodišča od leta 1991 naprej.

Vsakdo lahko v času uradnih ur vpogleda v Uradni list Republike Slovenije, Zbirko odločb in sklepov Ustavnega sodišča ter v računalniško podprto bazo Ustavnega sodišča, ki zajema vse izdane odločbe in sklepe Ustavnega sodišča. Udeleženci v postopku pred ustavnim sodiščem imajo pravico vpogleda v spis ves čas trajanja postopka. Državni organi, organi lokalnih skupnosti in nosilci javnih pooblastil pa so dolžni dati ustavnemu sodišču, na njegovo zahtevo, vpogled v podatke, spise in listine. Sodišča pa so dolžna na zahtevo ustavnega sodišča le-temu nuditi pravno pomoč (Kaučič & Grad, 2008, str. 337).

7 ZAKLJUČEK

Ustava Republike Slovenija namenja velik pomen spoštovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin, v varstvo le-teh pa je bil postavljen neodvisen in popolnoma samostojen organ – Ustavno sodišče.

Ustavno sodišče je tako najvišji organ sodne oblasti za varstvo ustavnosti in zakonitosti ter človekovih pravic in temeljnih svoboščin in zato ne spada v piramido sodišč s splošno pristojnostjo in specializiranih sodišč – vrh teh je namreč Vrhovno sodišče kot najvišje sodišče v državi. Tako kot za ostala sodišča v državi pa tudi za Ustavno sodišče veljajo temeljna načela delovanja sodišč.

Sodišče je z osamosvojitvijo Republike Slovenije pridobilo kar nekaj novih pristojnosti. Ena izmed temeljnih pridobitev je zagotovo ustavna pritožba kot pravno sredstvo posameznika v razmerju do državnih in drugih organov. Pred letom 1991 posameznik namreč ni imel možnosti varovati svoje temeljne pravice in svoboščine. Sodišče lahko tudi po končanem postopku ugotavljanja ustavnosti zakona zakon, ki se izkaže za protiustaven, v celoti ali delno razveljavi. Po prejšnji ureditvi je namreč Ustavno sodišče lahko samo ugotovilo neustavnost, ni pa imelo pristojnosti zakona razveljaviti. V tem primeru je morala namreč takratna republiška skupščina sporen zakon v šestih mesecih uskladiti z ustavo, v nasprotnem primeru je akt prenehal veljati. Ustavno sodišče je torej pridobilo veliko moči z vidika ustavne kontrole.

Odločbe ustavnega sodišča so obvezne in jih ni moč izpodbijati. Že samo ta podatek nam da vedeti, kako močno vlogo ima Ustavno sodišče.

Pri pisanju diplomskega dela sem prišla do zaključka, da slovensko Ustavno sodišče lahko uvrstimo med močnejša ustavna sodišča, saj preko svojih obširnih pristojnosti uresničuje načelo ustavnosti ter nadzira delovanje vseh treh vej oblasti.

23. decembra Ustavno sodišče praznuje dan ustavnosti.

LITERATURA IN VIRI

LITERATURA

Cerar, M. (1997). Slovensko ustavno sodišče – med pravom in politiko. *Teorija in praksa*, let. 34 (6), str. 955–959.

Grad, F., Kaučič, I. (1997). *Ustavno pravo Slovenije*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.

Grad, F., Kaučič, I., Ribičič, C., Kristan, I. (1999). *Državna ureditev Slovenije*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

Kaučič, I., Grad, F. (2003). *Ustavna ureditev Slovenije*. Ljubljana: GV založba.

Kaučič, I., Grad, F. (2008). *Ustavna ureditev Slovenije*. Ljubljana: GV založba.

Kaučič, I., Grad, F. (2011). *Ustavna ureditev Slovenije*. Ljubljana: GV založba.

Kaučič, I. (2012). *Dvajset let Ustave Republike Slovenije: pomen ustavnosti in ustavna demokracija*. Ljubljana: Pravna fakulteta.

Kocjančič, R., Ribičič, C., Grad, F., Kaučič, I. (2006). *Ustavno pravo Slovenije*. Ljubljana: Fakulteta za upravo.

Kocjančič, R., Ribičič, C., Grad, F., Kaučič, I. (2009). *Ustavno pravo Slovenije*. Ljubljana: Fakulteta za upravo.

Mavčič, A. (1998). *Ustavno sodišče Republike Slovenije*. Ljubljana: Ustavno sodišče Republike Slovenije.

Mavčič, A. (2000). *Zakon o ustavnem sodišču s pojasnili*. Ljubljana: Nova revija.

Mavčič, A. (2002). *Primerjalno ustavno pravo*. Ljubljana: Pasadena.

Pavčnik, M., Mavčič, A. (2000). *Ustavno sodstvo*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Rupnik, J., Cijan, R., Grafenauer, B. (1994). *Ustavno pravo Republike Slovenije*. Maribor: Pravna fakulteta.

Rupnik, J., Cijan, R., Grafenauer, B. (1994). *Ustavno pravo Republike Slovenije, Posebni del*. Maribor: Pravna fakulteta.

Rupnik, J., Cijan, R., Grafenauer, B. (1996). *Ustavno pravo, Splošni del*. Maribor: Pravna fakulteta.

Strobl, M., Kristan, I., Ribičič, C. (1978). *Ustavno pravo SFR Jugoslavije*. Ljubljana: Univerzum.

Sovdat, J., Kaučič, I., Grad, F. (2015). *Ustavno procesno pravo*. Ljubljana: Pravna fakulteta.

Žakelj, V. (2010). *Plebiscit 1990, med politikantstvom, strahom in pogumom*. Tržič: Učila International.

INTERNETNI VIRI

10 let samostojnosti Slovenije. *Od plebiscita do samostojnosti* (3. 2. 2015). Pridobljeno iz <http://www.slovenija2001.gov.si/10let/pot/kronologija/>

Portal slovenska pomlad. *Majniška deklaracija* (3. 2. 2015). Pridobljeno iz <http://slovenska-pomlad.si/1?id=134&highlight=deklaracija>

Portal slovenska pomlad. *Plebiscit o samostojni in neodvisni Sloveniji* (3. 2. 2015). Pridobljeno iz <http://slovenska-pomlad.si/1?id=225>

Slovenska osamosvojitvena vojna (9. 2. 2015). Pridobljeno iz https://sl.wikipedia.org/wiki/Slovenska_osamosvojitvena_vojna

Ustavno sodišče Republike Slovenije. *Sodniki* (18. 5. 2015). Pridobljeno iz <http://www.us-rs.si/o-sodiscu/sodniki/sedanja-sestava/>

Ustavno sodišče Republike Slovenije. *Odločitve* (12. 6. 2015) Pridobljeno iz <http://www.us-rs.si/odlocitve/vse-odlocitve/> »<http://www.us-rs.si/>

Ustavno sodišče Republike Slovenije. *Poslovnik Ustavnega sodišča* (12. 6. 2015). Pridobljeno iz <http://www.us-rs.si/o-sodiscu/pravna-podlaga/poslovnik-ustavnega-sodisca/>

PRAVNI VIRI

(1991) Ustava Republike Slovenije. Uradni list RS, št. 1/91, 86/07, 54/10, 56/11

(1994) Zakon o ustavnem sodišču. Uradni list RS, št. 15/94, 64/07, 109/12